

ואמר: פלוני — כפלוני, ופלוני — כפלוני.

דיקא נמו, דתניא: הותר האמצעי — הימנו ולמטה, מותרין. הימנו ולמעלה אסורין.

איתיביה רב אדא בר אהבה לרבא [וכל שכן לרבה, עיין בר"ץ] ממה ששנינו:

קונם בצל שאני טועם, לפי שהבצל רע ללב!

אמרו לו: והלא בצל הכופרי יפה ללב!

הותר בבצל כופרי כדין נדר טעות.

ולא בבצל כופרי בלבד הותר, אלא הותר בכל הבצלים.

מעשה היה, והתירו רבי מאיר בכל הבצלים, כי נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

ומדייק רב אדא בר אהבה: מאי לאו, דאמר: אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב, הייתי אומר כל הבצלים אסורין וכופרי מותר!?

והיינו, שאינו משנה את לשונו אלא מעמידו כמות שהוא, ובכל זאת אמר רבי מאיר שנדר שהותר מקצתו הותר כולו.

וכיון שלפי רבא מודים בית שמאי בנדר שהותר מקצתו הותר כולו, אלא השאלה היא היכן זה נדר שהותר מקצתו, והעמיד רבא לעיל את שיטת בית שמאי כרבי מאיר, דאית ליה תפוס לשון ראשון, ומסתבר שרבי מאיר גם הוא סבור בשיטת בית שמאי בענין זה, שרק אביו מותר וכל השאר אסורים, ואם כן מדוע התיר כאן רבי מאיר את כל הבצלים? ודוחה הגמרא: לא בזה מדובר.

אלא מדובר באומר: אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב, הייתי אומר בצל פלוני

ופלוני אסורין וכופרי מותר. והיינו שמשנה גם את נדרו וגם את לשונו, ובמקרה כזה מודים הכל שזהו נדר שהותר מקצתו, ולשיטת רבא מודים הכל שהותר כולו.

ולכן מתרץ רבא:

ורבי מאיר הולך בין אליבא דרבי עקיבא, ובין אליבא דרבנן.

איתיביה רבינא לרבא ממה ששנינו: רבי נתן אומר: יש נדר שמקצתו מותר ומקצתו אסור.

כיצד?

נדר מן הכלכלה, והיו בה בנוסף לתאנים כז-א הרגילות גם בנות שוח, שהן תאנים משובחות.

ואמר: אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה, לא הייתי נודר! —

הכלכלה אסורה, ואילו בנות שוח מותרות.

עד שבא רבי עקיבא ולימד: נדר שהותר מקצתו, הותר כולו!

מאי לאו, מדובר בכגון שחזור גם מלשונו, דאמר: אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה, הייתי אומר מפרט ואומר: תאנים שחורות ולבנות אסורות, ואילו בנות שוח מותרות.

ורבי עקיבא היא, ופליגי רבנן! וקשה לרבא שאמר אם משנה נדרו ולשונו הכל מודים שהוא נדר שהותר מקצתו, והכל מודים שנדר שהותר מקצתו הותר כולו!

ודוחה הגמרא: לא! מדובר כאן באומר: אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה, הייתי

אומר: כל הכלכלה אסורה, ובנות שוח מותרות.

והיינו, שמעמיד את לשונו, ומשנה רק את נדרו.

ומבארת הגמרא:

מאן תנא להא דתנו רבנן: נדר מהמשה בני אדם כאחד — הותר לאחד מהם הותרו כולם.

נדר לכולן חוץ מאחד מהן — הוא מותר, והן אסורין? —

אי לרבה — רישא רבי עקיבא, וסיפא דברי הכל.

אי לרבא — סיפא רבנן, ורישא דברי הכל.

מתניתין:

נדרים אונסין כיצד:

הדירו חבירו מנכסיו כדי שיאכל אצלו, שהדירו על תנאי אם לא יבוא לאכול אצלו. (1)

וקרה למודר אונס המונעו מלבוא, וכגון שחלה הוא [נחלה המודר], או שחלה בנו של המודר והיה אונס קצת כי היה צריך לשומר, או שעכבו נהר מלבוא לאכול אצל המדיר.

הרי אלו נדרים אונסין ואינו אסור בהנאה מן המדיר, כי לא עלה על דעת המדיר להדירו אלא אם לא יעכבו אונס כלל, אבל כל שנאנס אפילו קצת וכגון שחלה בנו — לא נתכוין להדירו. (2)

גמרא:

מעשה בההוא גברא דאתפיס זכוותא כבי דינא [התפיס את שטר זכויותיו בבית דין], דאמר [ואמר]: **אי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלון חני זכוותא** [אם לא אבוא מכאן ועד שלשים יום ייבטלו כל זכויותי אלו] — (3)

כלומר: אותו שטר היה שטר חוב, או שטר של בית דין המאשר שאותו אדם הביא ראיות אלו ואלו, ואמר הלוה, שהוא מודה ששטר החוב הוא מזויף וכל הראיות שהביא אינם אמת, אלא שתלה את הודאתו בתנאי אם לא יבוא מכאן ועד שלשים יום. (4)

אותו אדם מבית הדין פסק זמן כדי להביא ראיות שיש לו לזכות בדין, ונתנו לו זמן שלשים יום [וכמבואר בסנהדרין לא א], והתנו עמו בית הדין שיתפיס בידם את שטר זכויותיו שיש לו בנושא הנדון, על תנאי שאם לא יבוא להמשך הדיון עד הזמן שקבע, ייבטלו כל הזכויות שיש לו, וכך עשה.

4. נתבאר על פי מסקנת הר"ן בסוף ד"ה שאני, וכפירוש זה פירשו התוספות בד"ה וכי, וז"ל:

1. נתבאר על פי הר"ן בד"ה הרי; וראה מה שנתבאר בגמרא לעיל כד א, בפירוש הר"ן והרא"ש, ובתוספות יום טוב כאן.

2. נתבאר על פי הר"ן, והרע"ב הוסיף: ובכי האי גוונא שהדברים מוכיחים, דברים שבלב הו דברים; ובהערות בגמרא יתבאר, שמדברי התוספות נראה ביאור אחר בענין.

3. כתב הר"ן שהוצרך לעשות כן, מפני שביקש

לבסוף **איתנים** (5) **ולא אתא** [נאנס ולא בא] לזמן שקבע.

אמר רב הונא: אף שנאנס, כיון שלא בא כפי שאמר — **בטיל זכוותיה** [בטלו זכויותיו].

אמר ליה רבה לרב הונא: והרי **אנוס הוא**, **ואנוס רחמנא פטריה**!?

דכתיב "ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורשה והחזיק בה האיש ושכב עמה, ומת האיש אשר שכב עמה לברו". **ולנערה לא תעשה דבר** אין לנערה חטא מות וגו'. כי בשדה מצאה צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה".

ואף זה כיון שמשום אונס לא בא, אין זכויותיו מתבטלות. (6)

וכי תימא, ואפילו אם תמצי לומר (7) **דקטלא שאני** [מיתה שאני], שהרי התורה באה לפטור את הנערה המאורסה מסקילה; ואין "טענת אונס" מועלת אלא כדי ליפטור מעונש, אבל לענין דברים אחרים כגון קיום תנאי אין "טענת אונס" כלל —

הרי שמצד אחר לא ייבטלו זכויותיו, ומשום שלא עלתה על דעתו לבטל את זכויותיו אלא אם כן לא יבוא מרצונו, אבל אם לא יבוא מחמת אונס לא נתכוין כלל שייבטלו זכויותיו, שהרי:

והביא שם בשם האחרונים לבאר, שבמקרא ד"ולנערה לא תעשה דבר" מלבד מה שהוא פטור מעונש, נלמד מזה גם שמעשה הנעשה באונס אינו מתיחס אל העושה, וכמו שכתב ב"חמדת שלמה" סימן לח, ואם כן זה שאמר "אם לא אבוא וכו'", עיקר כוונתו היא ל"אי ביאה" המיוחסת אליו, וכיון דה"אי ביאה" היתה באונס, ונמצא שאין זה מתיחס אליו, אם כן לא נתקיים התנאי; והגר"ש אמר על זה שהוא פירוש דחוק.

ותוכן דברי הגר"ש באות ה שם בביאור ענין זה הוא: היות ונתקיים התנאי על ידי אונס, הרי זה כאילו נאנס בעצם התפסת הזכויות [ולמד כן מדברי הרא"ה שהביא שם], ואת זה לומדים מ"ולנערה לא תעשה דבר", דשום דינים ושום חליות אין יכולים לחול על האדם לאונסו, וראה שם באריכות; וראה עוד בענין זה בהערות בהמשך הסוגיא.

7. ראה בהערה הבאה, שנתבאר שם ההכרח לפרש שכוונת רבא היא בדרך "ואם תמצי לומר", ואינו דוחה סברא הקודמת לגמרי.

"שמודה שהשטר פסול, לכך אמר ליבטלן זכוותיה וכו', דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והא מודה שראיותיו שקר הן, שהרי אינו מוחל לו שום דבר אלא מטעם הודאה", [וראה ב"קהלות יעקב" מה שכתב "בענין הודאה על תנאי"]; וראה עוד בענין הודאה זו בר"ן בסוף הסוגיא.

5. בפשוטו צריך לומר שהיה זה אונס גמור [ולא אונס כעין "חלה בנו"], שהרי מתחילה דנה הגמרא בזה משום "אונס רחמנא פטריה" וזה הרי דוקא באונס גמור, וכן נראה מדברי הר"ן בעמוד ב תחלת ד"ה והלכתא, ראה שם; וראה מה שנתבאר בזה בהערה בהמשך הסוגיא.

6. ב"חידושי רבי שמואל" כתובות סימן ב אות ד תמה: מה שייך לענינו פטורא ד"ולנערה לא תעשה דבר", הלא מקרא זה אינו שייך אלא לענין עונשי עבירות וכיוצא בזה, שאמרה תורה כיון שעבר אמימרא דרחמנא באונס, פטור הוא מעונש; אבל כאן שאנו דנים לענין קיום תנאים, מה איכפת לן שהיה באונס!?

והתנן במשנתנו סברא זו לענין נדר:

נדרים אונסיין: הדירו חבירו שיאכל אצלו, וחלה הוא או שחלה בנו, או שעייכבו נהר, הרי אלו נדרים אונסיין, והטעם משום שלא עלתה על דעת המדיר להדירו על אופן שלא יאכל אצלו מחמת אונס, ואם כן הוא הדין בנדון דידן נאמר כן.⁽⁸⁾

ומקשינן לרבה: מאי שנא מזה דתנן:

הנותן גט לאשתו, ואמר: "הרי זה גיטיך

מעכשיו, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש ומתוך כך לא בא, ונתקיים התנאי — הרי זה גט.

ולרבה תיקשי: אמאי?! והא מינס איתנים [והרי נאנס במיתה]?!¹

אמרי בני הישיבה לתרץ את שיטת רבה: דילמא שאני התם דאי הוה ידע דמית, מן כז-ב לאלתר הוה גמר ויהיב גיטא [לו היה יודע

8. א. כתב הר"ן, שרב הונא לא חש לקושיא זו, משום שהוא סובר, שרק במשנתנו שהדיר אדם את חבירו ולא היה צריך להתנות בפירוש כי מה איכפת לו, לכן אם היה המודר אנוס אין חל עליו הנדר, אבל בענייננו היה לו למתפיס להתנות בפירוש, וראה מה שכתב על זה בקרן אורה.

ב. השמועה נתבארה על פי הר"ן שנראה מדבריו [וכן הבין הגר"ש שם], שמכח שני טענות בא רבה, ומתחילה בא משום "טענת אונס", ושוב טען רבה מצד אחר, ומשום אומדנא של המתפיס; והר"ן בעמוד ב' ד"ה והלכתא, כתב על מה שפסקה הגמרא "והוא דלא אניס" וכרבה, וז"ל "כלומר, אפילו דומיא דחלה בנו שאינו אונס גמור, דאי אנוס גמור קאמר, פשיטא וכו'", ומשמע כוונתו, דבאונס גמור תיפוק ליה משום "ולנערה לא תעשה דבר", ומזה יש ללמוד שסברא הראשונה קיימת, ולא הוסיף רבה טעם אחר אלא בדרך "ואם תמצוי לומר", [וראה בהגהות הרש"ש שם; וראה גם ברש"י בכתובות ב ב [הביאו הגר"ש שם], שדן בתנאי שנתקיים באונס משום "ולנערה לא תעשה דבר"].

ג. בתוספות נראה שהם מפרשים את סוגיית הגמרא באופן אחר; שהרי כתבו: "וכי תימא קטלא שאני, אבל הכא לעולם הוי פושע ממה

שלא התנה להוציא אונס מן הכלל", ומבואר, שדחיית רבה היתה, משום שזה אינו אנוס אלא פושע, כיון שלא התנה, אבל אילו היה אונס גמור, ודאי שיש ללמוד מ"ולנערה לא תעשה דבר" שאין מועיל קיום התנאי באונס.

ד. בראיית הגמרא מנדרי אונסיין, פירשו התוספות, שהגמרא מוכיחה ד"לא אמרינן איבעי ליה לאתנויי, הכא נמי לא שנא", ומבואר, שהם חלוקים על הר"ן גם בעיקר דין "נדרים אונסיין", שלהר"ן הוא משום אומדנא המפרשת את נדרו וכמו שנתבאר לעיל, וכן פירש גם הרע"ב כמובא לעיל; ואילו התוספות סוברים בבאור דין "נדרים אונסיין", שמשום טענת אונס הרי הנדר בטל.

ה. ואם תאמר: לפי זה איך אפשר שבחלה בנו — שאינו אונס גמור — יתבטל הנדר מדין אונס?! יש לומר, ד"טענת אונס" המבטלת את קיום הנדר אינה טענה של המודר אלא טענה של המדיר, וכמבואר בהדיא בלשון התוספות, והיינו משום שאילו היה יודע המדיר שיארע למודר אונס המונעו מלכוא הרי לא היה נודר, ונמצא שנאנס המדיר בעשיית הנדר, ואם כן לא איכפת לן שאצל המודר אינו אונס גמור.

ו. ולפי שיטתם, אף במעשה זה של התפסת הזכויות אין צריך לפרש שהיה "אונס גמור" וכמו שנתבאר בהערה לעיל, אלא אפילו אונס